

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د مولانا سعید افغانی د سولې او تفاهم، نشراتي ارگان

www.said-afghani.org

آزاده، ټولنيزه، علمي، فرهنگي او نشراتي ارگان

Dr.Said Afghani

د مولانا سعید افغانی : آزاده ، ټولنيزه ، علمي ، فرهنگي او نشراتي ارگان ته ښه راغلاست!

پرهان الدين « سعیدی »

تاریخ نشر: 2 سپتامبر 2026 میلادی

دل « قلب » چیست؟

دل نباشد غیر آن دریای نور — دل نظر گاه خدا و انگاه کور
مولانا « بلخی »

دل: در ادبیات زبان دل دارای دو بُعد « مادی و معنوی » است. بُعد مادی: « قلب، جان، ضمیر و عضو جسمانی بدن » است. و بُعد معنوی: « مرکز عواطف و احساسات، مرکز ایمان و معرفت و مرکز سعادت و شقاوت انسان » میباشد. جمع دل: « دلها » و « دلان » است و در زبان عربی دل را بنام « قَلْب » و جمع آن را « قُلُوب » میگویند.

ابعاد و ترکیبات رایج دل « قلب »: « دل سلیم، دل سالم، صاحب دل، اهل دل، دل مطمئن، دل بزرگ، روشن دل، دل زنده، دل گرم، دل رحم، دلسوز، دلجو، نازک دل، دلچسب، دلخواه، دل باخته، دل داده، دلربا، دل تنگ، دلخور، سنگ دل، سخت دل، دل چرکین، دل بیمار، سیاه دل، دل مرده ... » میباشد.

دل « قلب » از دیدگاه علم طب: قلب یک عضو عضلاتی، خالیه دار « جوف دار » و مخروطی شکل است که در وسط قفس سینه « بین شش ها » قرار دارد. این عضو با انقباض و انقباض منظم، وظیفه پمپ کردن خون و رسانیدن اکسیجن و مواد غذایی را به تمامی اعضای بدن برعهده دارد. در مطالعات جدید، قلب به دو بخش: علم آناتومی « قلب مادی » و علم اعصاب و روان شناسی « مرکز احساسات » تقسیم شده است.

— مصریان قدیم « کتاب مردگان »: قلب را « ایب » نامیده و آن را « مرکز عقل، احساس و حافظه » می خواندند. همچنان آنها هنگام مومیایی کردن جسد مرده؛ تمام اعضای داخلی را از بدن خارج می کردند و تنها قلب را در درون جسد باقی می گذاشتند؛ زیرا باور داشتند که قلب در محکمه آخرت، در مکانی به نام « تالار ماعت »، به اعمال « نیک و بد » انسان شهادت می دهد.

— دل « قلب » از دیدگاه دین مبین اسلام: قلب در فرهنگ اسلامی عضو بدن جسمانی، عقل، روح و سینه « صدر » بیان شده و از لحاظ بُعد معنوی: « محل تفکر، تعقل و مرکز عواطف و احساسات؛ تجلی گاه نزول قرآن کریم؛ مرات « آئینه » و مرکز رحمت، هدایت، آرامش، ایمان و کفر » میباشد.

- مشایخ عرفان و تصوف: « شیخ محی الدین » « ابن عربی »، « شیخ ابوسعید » « ابوالخیر »، امام محمد « غزالی »، مولانا جلال الدین « بلخی » و... معتقدند که: دل مخزن اسرار، آئینه و چشم برای درک حقایق الهی است! چنانچه شیخ اکبر « ابن عربی » در « الفتوحات المکیّة » خویش بیان کرده که:

دل دو چشم « چشم تخیل » و « چشم عقل » دارد؛ از طریق چشم تخیل، بینایی باطنی و ادراک حقایق ماوراءالطبیعه « ادراک بواطن » صورت میگرد. در حالی که با چشم عقل تنها دیدن ظواهر و عالم مُلک ممکن است. بنابراین، لازم است تا هر دو چشم بشکل مشترک و در یک زمان؛ برای دیدن و درک کامل حقیقت، باز، روشن و استفاده شوند.

- در کتاب کشف الاسرار و عدةالابرار بیان شده که: « دل آدمی را چهار پرده است، پرده اول صدر است که مستقر الهام است، پرده دوم قلب است که محل نور ایمان است. پرده سوم فؤاد است که سرا پرده مشاهدات حق است. پرده چهارم شغاف است که محطّ رحل عشق است.»

- خواجه عبدالله « انصاری » در کتاب صد میدان « میدان هفتاد و سوم » چنین فرموده است:
« زندگانی دل سه چیزست. و هر دل که در آن ازین سه چیز، چیزی در وی نیست مردارست: یکی زندگانی بیم است با علم، و دیگر زندگانی امید با علم، سیم زندگانی دوستی با علم...».

- مولانا داکتر محمد سعید « سعید افغانی » در جریده النجم نگرهار، در باره دل چنین نوشته است:
« زره دروچ مرکز دی او په ټول بدن باندې ریاست لري ... د زره رڼا؛ زروڼه روښانوي، نورانیت پیدا کوي او پوهه مینځ ته راولي. »

باید خاطر نشان ساخت که:

بعد از کسب انوار رحمت، برکت و هدایت الهی در قلب؛ انسان به یک سلسله « حقایق معنوی » به اشکال مختلف میرسد. بنابراین، لازم است تا این رحمت با « تواضع، فروتنی، شکرگزاری و اعمال احسن و نیکو »؛ به شکل منظم و دوامدار صیقل و مراقبت شود و در کنار آن، بندگی الله تعالی توأم با « اخلاص، توکل، عشق حقیقی و سکوت » ادا گردد.

اگر انسان بنابر غفلت و مبتلا شدن دل به رذایل اخلاقی: « حسادت، کینه، تنفر، ریا، تکبر، غرور، فخر فروشی و دل بستگی به مال و منال »؛ از مسیر « حقیقت و هدایت » کسب شده، منحرف و خارج گردید؛ این عمل سبب تاریک و فاسد شدن « بدن، خانواده و اجتماع » میشود.

پیامبر بزرگوار اسلام حضرت محمد ﷺ فرموده اند:... اگر این پاره گوشت اصلاح و نیکو گردد، تمام بدن نیکو می شود و اگر فاسد شود، تمام بدن فاسد می گردد؛ آگاه باشید که آن، همان « قلب » است.

ای خالق عزیز و با حکمت!

یقین دارم که دل سلیم و مخلص؛ با تقوا و پرهیزگاری و با ذکر و یاد تو، به آرامش و حقیقت میرسد. ولی سیاه دل و آلوده به شرک؛ در تلاش است تا زمینه و وسایل « حسادت، تنفر، تکبر، جهل و کور دلی » را هم در خود و هم در اجتماع فراهم سازد، تا همه را با هم به فساد بکشاند.

پس؛ با مرحمت خویش، دلم را از راه حق و حقیقت منحرف مگردان؛ آن را با چراغ « ایمان، هدایت، اخلاص، عشق و محبت » روشن نگهدار، تا به آرامش، اعمال خیر، سعادت و رستگاری برسد.

امین یا رب العالمین

برهان الدین « سعیدی »

منابع و ماخذ:

- سوره ۲۲: الحج ، ایه « ۴۶ »: ... در حقیقت چشمها کور نمی گردند، بلکه قلب که در سینه هاست کور می شوند.
- سوره ۴۹: الحجرات ، ایه « ۷ »: ... الله ایمان را در نظر تان محبوب گرداند و ان را در دل هایتان زینت بخشید ...
- سوره ۱۳: الرعد، ایه « ۲۸ »: ... آگاه باشید با یاد الله، قلب ها آرامش می یابد.
- سوره ۷: الأعراف؛ ایه « ۱۷۹ »: ... ایشان را دل هایی است که با آن [حق را] نمی فهمند ...
- سوره ۴۹: الحجرات ، ایه « ۳ »: ... الله تعالی قلوبشان را برای تقوا خالص نموده و برای آنها امرزش ...
- سوره ۳۹: الزمر، ایه « ۲۲ »: ... الله تعالی سینه اش را برای اسلام گشاده و فراخ ساخته است ...
- سوره ۳: آل عمران، ایه « ۸ »: پروردگارا! دل های ما را بعد از ان که هدایت کردی دستخوش انحراف مگردان.
- سوره ۲۶: الشعرا ، ایه « ۸۹ »: و تنها کسی « نجات می یابد » که با دل با اخلاص و پاک به پیشگاه الله اید.
- تفسیر کابلی؛ علامه شبیر احمد عثمانی: تفسیر سوره الحج ، ایه « ۴۶ » در مورد چشم دل.
- صحیح البخاری، جلد اول، صفحه « ۳۷ » ، حدیث « ۵۲ » : در بدن انسان گوشت پاره ای ...
- گزیده کیمیای سعادت: امام محمد غزالی ؛ صفحات « ۵۸ تا ۶۱ » در مورد حقیقت دل.
- جریده النجم ، شماره سوم ، سال ۱۳۳۷ مدرسه نجم المدارس ،، مضمون « زره » نوشته مولانا « سعید افغانی ».
- تهیه معلومات و تصحیح: داکتر مصباح الدین « سعیدی »، حکیم « کرنزی »، حنان « نوس » و معجوبه « احمدی ».
- فرهنگ زبان فارسی: صفحه « ۴۵۳ و ۴۵۴ » ؛ و فرهنگ عمید: صفحه « ۴۷۴ » : در مورد دل و قلب.

www.said-afghani.org - بازگشت به صفحه اصلی